

ORTOGRAFIYA NU YOGAD

Ortograpiyang Yogad

ORTOGRAFIYA NU YOGAD

Karapatang-sipi © 2021 ng Komisyon sa Wikang Filipino

RESERBADO ANG LAHAT NG KARAPATAN. Walang bahagi ng librong ito ang maaaring sipiin o gamitin nang walang nakasulat na pahintulot mula sa may-akda at tagapaglathala.

Disenyo ng aklat ni Kimberly de Jesus

The National Library of the Philippines CIP Data

Recommended entry:

Ortografiya Nu Yogad . — First Edition. Manila :
Komisyon sa Wikang Filipino, [2021], ©2021.
pages ; cm

ISBN 978-621-450-241-7

1. Yogad language — Ortography and spelling.
2. Language and languages — Ortography and spelling,
I. Title.

499.2181 PL5754.Z9Y64 2021 P120210295

Inilathala ng

KOMISYON SA WIKANG FILIPINO
Gusaling Watson, 1610 Kalye J. P. Laurel
San Miguel, 1005 Maynila
Tel. (02) 899-606-70
Email: komisjonsawika@gmail.com
Website: www.kwf.gov.ph

BAGGANA

Nilalaman

6	PALAMWAG Mensahe
10	PEGAFUNA Panimula
14	GRAFEMA NU YOGAD Grafemang Yogad
18	PANTIG ANNU PALAPANTIGAN Pantig at Palapantigan
26	PAGISPELING YA MEYABID Pagbaybay na Pasalitâ
30	PAGISPELING YA ATTURAK Pagbaybay na Pasulât
32	KASU NU NADDEPID YA PATINIG Kasong Kambal-Patinig
38	NADDEPID YA KATINIG ANNU DIGRAPO Kambal-Katinig at Digrapo

40

PANALI TU “D” PAANGAY TU “R”

Pagpapalit ng “D” tungo sa “R”

42

AMMATOLI TU TULDIK

Pagbabalik sa mga Tuldik

44

DANU HUSTU YA AKKEYUSA NU GITLING

Gámit ng Gitling

52

PAMARIGANNA ABID PARA TU ANAK

Mga Batayang Salita para sa Bata

PALAMWAG

“Yu abid ay neyarig tu bukal ya nattalobu. Mangitadag tu agginanama annu angat. Abid ya napannu tu bunga ya pammakapiyan nu atanan.”

Dakal ya bini yu mattalobu tu luta ya nemulanna annu tu pallebuna amma dansaw yaw momid naparebuwak. Amma ibatug tu abid, yaw ay makakasta ya kibu nu pakiggabid tu kisattolay. Yu lugar ya napannu annu malalaki magabid tu abinna ay neyarig tu fun ya addaddu iyada na ya pammakapiyan.

Kuku annu nagdaddakkan nu Yogad ya Abid yu lawangngu Echague Isabela tu interu Filipinas. Danu Yogad yu magidduk saw ya meyuyusa ya abid. Yu ammegafu na annu naggafuwan na yaw ya abid ay nemamatan danu tolai sira ya yogad kigad tu manaddaywan ay matotolay yaw ya abid-yu Yogad. Yu yogad ay abid ya nededuma tu atanan yu nappatatata tu lawangngu Echague. Dakal ya kaban annu nagafanan ya tata yu Yogad ya Abid tu mekabukaburun ya abid tu akkaku na nu Ortografiyang Pambansa.

Tu pagguguwam, firmi yu neyada mi ya angngikaku tu yogad ya Abid ya nangipalamuwag ya meyusa kontimas tu pakiggabid. Yu Sangay nu Implementasyon Pangkurikulum (CID) tu akademikong sector, ay nanuffun tu akkaku danu gannud tu panunturu annu agguguwam ya meyusa yu Abid nu Yogad ya mawag tu aggiskuwela. Alladdu yaw tu aggakku tu eksibit, atturak tu panitikan, annu danu makaku tu literasi.

Mangurug kami ya Pampaaralang Sangay nu Isabela ya nededuma yu Yogad ya Abid ya mangimamat tu aggakku, napenaman, pagimmunan, annu naggafuwanan, yaw ay dye tu allad nu preserbasyong pangkultural.

MENSAHE

“Wika’y tila butil na sumibol. Sumisimbolo sa pag-asa at buhay. Wikang na hitik sa bunga na sa lahat ay makikinabang.”

Malaking binhi ang sisibol sa lupang tinubuan at sa kaniyang nasasakupan kung ito ay palaging pinagyayaman. Kung ihahanay sa wika, ito’y isang masustansiyang sangkap sa pagkikipagtalastasan ng mamamayan sa lipunang kinabibilangan. Ang lipunang sagana at hitik na mananalita sa wika ay tila punong kapaki-pakinabang at maraming maibibigay na kayamanan.

Yaman ang sentro at bantayog ng wikang Yogad sa buong Pilipinas—ang Bayan ng Echague, Isabela. Ang bayan na may lupang tinubuan ng pangkat etniko at mamamayang nagbibigay ng lingap, pagkalinga, at pagpapahalaga sa wikang ginagamit. Ang ebolusyong pinagmulan ng wika, mismong mamamayan nito ang saksi na panatilihing buhay na wika—ang Yogad. Patunay rito ang pagiging namukod-tangi (*instinct*) na wika siyang nagbibigkis sa bayan ng Echague. Malaking kaban at kontribusyon na isa ang wikang Yogad sa tinataguyod na wika para sa paglikha sa Ortograpiyang Pambansa.

Sa larang ng edukasyon, lubos kaming nagbibigay pagpapahalaga sa wikang Yogad sa impluwensiya nito manatiling pahatirang wika sa antas ng pagmamahayag lalo sa mandatong panatilihin ito sa diwang konteksto ng pakikipagtalastasan. Ang Sangay ng Implementasyon Pangkurikulum (CID) sa akademikong sektor, likas na sumusuporta lalo na pagbuo ng mga materyal na pampagtuturo at pagkatuto gamit ang wikang Yogad bilang pang-akademikong pangangailangan. Susi rito ang pagsasagawa ng exhibit, pagpapasulat ng panitikan, at mga gawaing literasi.

Naniniwala kami sa Pampaaralang Sangay ng Isabela ang wikang ito na nagtataglay ng mga namukod-tanging anyo at natural na bihis na kumikilala sa mayamang kultura, tradisyon, pagkakilalan, at kasaysayan ay nasa pahina ng preserbasyong pangkultural.

Napafutu yu pabbalabalat mi tu Komisyon nu Wikang Filipino, danu mabbarabarak, linggwistika, annu Indigenous People (IP) tu angngikaku ra tu Yogad ya Abid taketu tata ya nededuma ya matotolay ya ispefu nu abid tu Filipinas. Kuku mi ya immugudan yaw ya nattalobu ya bini yu Yogad ya Abid tu magaddu ya nagafanan na para tu danu abid tu Filipinas.

Magawagawayyan danu tolay nu Echague! Matotolay yu Yogad ya Abid!

MADELYN L. MACALLING PhD, CESO VI

Buong-pusong pasasalamat sa Komisyon ng Wikang Filipino, mga mananaliksik, lingguwista, at pangkat sa Indigenous People (IP) sa kanilang pagkilala at pagpreseba sa wikang Yogad upang isang pambihirang lenteng buhay na wika sa Pilipinas. Yaman namin na panatilihin ang sibol sa binhi ng wikang Yogad sa mabunga nitong kontribusyon para sa mga wika sa Pilipinas.

Mabuhay ang mamamayan ng Echague, Agbiag ang mga wikang Yogad!

MADELYN L. MACALLING PhD, CESO VI

PEGAFUNA

Ammanni domat makapadak tu Ortogرافيya nu Yogad? Yaw yu kanayun ya kubebuda danu mamestra annu danu mangngiyulu tu danu iskuwela ya mangiparulot tu *Indigenous Peoples Education Program* (IPEd) tu kudanu publiko ya iskuwela nu Echague.

Yu akke parulot nu IPEd tu kudanu iskuwela ya sasakupan nu Isabela ay namegafu tuta 2012. Namegafu tuyi, ya nalocalize annu naindigenize da danu meyusa ya pangitunturu tu abid ya Yogad danu mamestra. Tu kakurugan na addaddu ra yu nakwan ya tula, lagunut, agginabidan, apirillak ya istorya, darakal annu burullang ya libru, annu naddumaruma ya klase nu *visual aids* ya meyusa danu mamestra ya pangitunturu tu *Mother Tongue Based-Multilingual Education* (MTB-MLE) ya iyusa yu Yogad ya midyum ya pangitunturu. Addaddu pati ya oras, lingat, annu kuwartu yu neyusa ra danu mamestra, danu principal, superbisor annu danu daraddakal ya Yogad tu akkisale ra tu danu *seminar, training-workshop, orientation*, annu *summit* ya inagira taketu madaraggan yu gugwam ba tu akke parulonu *Inclusive Education*. Kunta nagkaproblema tuta netabbudan da danu mangiyuyusa saw yu adduduruma nu letra nu abid ombakkan akketuranga nu mabuyat ya abid annu yu kebalinan danu abid ya iyusa ra tu annunturu ra tu kudanu materyales ya inakwan da. Nadduduruma yu ammapatampaga, tu kebalinan, annu appakanawag amma kassandi annu gani yu mepangngat ya abid ya meyusa tu panunturu. Yaw yu nangitullay tu mamestra, prinsipal, daraddakal, annu karwan tarappa sira ya *stakeholders* taketu padakkan da yu *Ortografiya nu Yogad*. Maggi tafulu ragun da yu nakwan ya addarafung, aggarabid, annu angngarawat tu agyanna nu burador nu *Ortografiya nu Yogad*. Antuyi mallakay yu neduffun nu Komisyon ng Wikang Filipino (KWF) tu angngigiya na tu akkabalina. Kunna tuyi pa yu angnginganyu annu *inspirasyon* ya nalap kudanu katarannangan ya mangyulu tu kudanu iskuwela ya sasakupannu Isabela annu *kooperasyon* nu *Municipal Cultural Office* nu lawangngu Echague, ya mayayagan tu *Home of the Yogads*. Namegafu tu sakrifisyu, nepafutu (dedikasyon), annu naddaraggan nu talentu nu atanan ya nanuffun tu akkaku na yawwa gannud, meyallu tam ya *tagumpay* nu danu magiskuwela

PANIMULA

Kailan kaya magkakaroon ng Ortograpiyang Yogad? Ito ang palagiang tanong ng mga guro at mga ulong guro na nagpapatupad ng *Indigenous Peoples Education Program* (IPEd) sa mga paaralang pampubliko ng Echague.

Ang pagpapatupad ng IPEd sa Pampaaralang Sangay ng Isabela ay nagsimula noong taong 2012. Magmula noon, nagsimula nang mag-*localize* at mag-*indigenize* ng mga kagamitang pampagtuturo sa wikang Yogad ang mga guro. Sa katunayan, maraming mga nagawang tula, bugtong, salawikain, maikling kuwento, *big books at small books*, at iba't ibang uri ng *visual aids* ang magagamit ng mga guro sa pagtuturo ng *Mother Tongue Based-Multilingual Education* (MTB-MLE) gamit ang Yogad bilang midyum sa pagtuturo. Marami ring oras, pawis, at pera ang ginugol ng mga guro, ulong guro, tagamasid pampurok at mga *Yogad elders* sa paglahok sa mga *seminar, training-workshop, orientation*, at *summit* na dinaluhan upang madagdagan ang pagkatuto sa pagpapatupad ng *Inclusive Education*. Ngunit, nagkaroon ng suliranin. Napansin ng mga nagpapatupad nito ang pagkakaiba-iba nila sa pagbaybay at kahulugan ng mga salitang kanilang ginagamit sa pagtuturo at sa mga nagawang mga kagamitang pampagtuturo. Nagkaroon ng iba't ibang interpretasyon, kahulugan, at pagpapaliwanag kung paano at ano ang angkop na salita na gagamitin sa pagtuturo. Ito ang nagbunsod sa mga guro, prinsipal, *elders*, at iba pang *school stakeholders* upang balangkasin ang Ortograpiyang Yogad. Halos isang dekada rin ang ginugol sa pagpupulong, pagsangguni, at pagtanggap sa nilalaman ng burador ng *Ortograpiyang Yogad*. Kung kaya napakalaking tulong ang naiambag ng Komisyon ng Wikang Filipino (KWF) sa paggabay at pagkabuo nito. Ganoon na rin sa motibasyon at inspirasyon na nakukuha sa mga nakatataas na namumuno sa Pampaaralang Sangay ng Isabela at kooperasyon ng *Municipal Cultural Office* ng bayan ng Echague, ang tinaguriang *Home of the Yogads*. At dahil sa sakripisyo, dedikasyon, at karunungan kontribusyon ng lahat ng mga tumulong sa pagkabuo nitong gawain ay masasabi nating isang tagumpay ng mga mag-aaral na Yogad, nagmamahal sa wikang Yogad, sa lahat ng mga taong gumagamit sa wikang Yogad at sa darating na henerasyon

ya Yogad, magidduk tu abid ya Yogad, tu atanan tolai ya mangiyusa tu abid ya Yogad annu danu mappakatamu ya *henerasyon* nu anak sira. Gindan, warara yu paggitan danu mamestra taketu metunturu ra yu hustu annu nepangngat ya abid ya Yogad, ya kuruga irerimannu lawangngu Yogad.

Yawwa Ortografiya ay iyusa ra danu mamestra tam sira kattu pa tu bumaryu ya armas tu akkatunturwan, importansiya, annu pagidduk tu abid ya Yogad. Masserbi pati yaw wa abid tu pangiyakkada tu kudanu *Indigenous Knowledge Systems and Practices* (IKSP) nu Yogad. Kunta yawwa Ortografiya ay nammuna pa ya matalyan tu bagu ya *edison* mappasa yu tafulu ragun ombakkan maturuk te yu abid ay manguli-uli annu makapayaw amma mappasa yu tiyempu. Dagen a ya matalyan yaw wa libru, imbitammikam atanan ya bibbidammaw yaw marka nu angipeta tu importansiya annu assaludo tu *kultura* nu Yogad.

Tu kudanu tolai ya nannuffun tu akkaku na nawwa libru, maddaraggun ya henerasyon, nallelaw annu mappakatamu tarappa ay saludo kami nikam.

AMERPHIL R. RUDIO, EdD

Tagamasid Pampurok

ng mga mag-aaral. Sa wakas, mayroon ng sanggunian ang ating mga guro upang maituro nang wasto at angkop ang wikang Yogad, ang pinakaminimithi ng pamayanang Yogad.

Ang Ortograpiyang ito ay magagamit ng ating mga guro at ng komunidad bilang instrumento ng pagkatuto, pagpapahalaga, at pagmamahal sa Wikang Yogad. Magagamit din ang wikang Yogad bilang midyum sa pagsasalin ng mga *Indigenous Knowledge Systems and Practices* ng mga Yogad. Ngunit ang Ortograpiyang ito ay maaari magkaroon ng bagong edisyon pagkalipas ng sampung taon o higit pa dahil ang wika ay nagbabago sa paglipas ng panahon at para na rin maging angkop at makasunod ito sa hamong pagbabago dulot ng panahon. Bago pa man magkaroon ng pagbabago sa paggamit ng wikang Yogad at sa nilalaman ng aklat na ito, inaanyayahan namin ang lahat na basahin ito bilang pagpapahalaga at pagpupugay sa kulturang Yogad.

Sa lahat ng mga taong naging kabahagi sa pagkabuo nito, ang henerasyon ngayon, búkas, at sa mga darating pa ay sumasaludo sa inyo.

AMERPHIL R. RUDIO, EdD

Tagamasid Pampurok

1 | GRAFEMA NU YOGAD

Unta ya responsibilidad nu ortograpiya ay akkeyusa nu grafema tu aggarabid a meyabid annu mebuyat. Meyallu ya grafema yu tata ya fudduk o grupo o partes nu set tu Sistema nu patturak. Danu grafema tu praktika nu ortograpiya ya Yogad ay letra annu bakkan tu letra.

1.1. Letra

Yu **letra** ay tata a gonggi nu aggabid. Yaw ay namful ya **patinig** annu danu **katinig**. Yu atturuntubad nu letra ay meyallu ya alfabeto. Yu **alfabeto** nu Yogad ay wara 28 a letra annu yu kada tata ya letra ay mangitadag tu kada tata ya gonggi.

Aa <i>ey</i>	Bb <i>bi</i>	Cc <i>si</i>	Dd <i>di</i>	Ee <i>i</i>	Ff <i>ef</i>	Gg <i>dyi</i>
Hh <i>eyts</i>	Ii <i>ay</i>	Jj <i>dyey</i>	Kk <i>key</i>	Ll <i>el</i>	Mm <i>em</i>	Nn <i>en</i>
NGng <i>endyi</i>	Ññ <i>enye</i>	Oo <i>o</i>	Pp <i>pi</i>	Qq <i>kyu</i>	Rr <i>ar</i>	Ss <i>es</i>
Tt <i>ti</i>	Uu <i>yu</i>	Vv <i>vi</i>	Ww <i>dobolyu</i>	Xx <i>eks</i>	Yy <i>way</i>	Zz <i>zi</i>

Tu adwafulu walu ya letra nu alpabeto nu Yogad, adwafulu tata na yaw ay meyuyusa tu dana ya gonggi. Tu adwafulu tata naw, kara annam yu katinig: Bb, Dd, Ff, Gg, Hh, Kk, Ll, Mm, Nn, NGng, Pp, Rr, Ss, Tt, Ww, Yy; lima pa yu patinig: Aa, Ee, Ii, Oo, Uu. Nanagga tarappa tu pitu ya letra ya meyusa tu takkaw ya abid, annu danu ngagan: Cc, Jj, Qq, Ññ, Vv, Xx, Zz.

1 | GRAFEMANG YOGAD

Pangunahing tungkulin ng ortograpiya ang paglalapat ng grafema sa pahayag na pasalita at bigkas. Tinatawag na grafema ang isang set o pangkat ng mga bahagi sa isang sistema ng pagsulat. Ang mga grafema sa praktika ng ortograpiyang Yogad ay binubuo ng tinatawag na mga titik at mga di-titik.

1.1. Titik

Ang **titik o letra** ay sagisag sa isang tunog sa pagsasalita. Binubuo ito ng mga **patinig** at ng mga **katinig**. Ang serye ng mga titik o letra ay tinatawag na **alpabeto**. Ang alpabetong Yogad ay binubuo ng 28 titik at kumakatawan ang bawat isa sa isang tunog.

Aa <i>ey</i>	Bb <i>bi</i>	Cc <i>si</i>	Dd <i>di</i>	Ee <i>i</i>	Ff <i>ef</i>	Gg <i>dyi</i>
Hh <i>eyts</i>	Ii <i>ay</i>	Jj <i>dyey</i>	Kk <i>key</i>	Ll <i>el</i>	Mm <i>em</i>	Nn <i>en</i>
NGng <i>endyi</i>	Ññ <i>enye</i>	Oo <i>o</i>	Pp <i>pi</i>	Qq <i>kyu</i>	Rr <i>ar</i>	Ss <i>es</i>
Tt <i>ti</i>	Uu <i>yu</i>	Vv <i>vi</i>	Ww <i>dobolyu</i>	Xx <i>eks</i>	Yy <i>way</i>	Zz <i>zi</i>

Sa 28 titik ng alpabetong Yogad, 21 dito ang ginagamit para sa mga katutubong tunog. Sa 21 na ito, 16 ang katinig: Bb, Dd, Ff, Gg, Hh, Kk, Ll, Mm, Nn, NGng, Pp, Rr, Ss, Tt, Ww, Yy; lima naman ang patinig: Aa, Ee, Ii, Oo, Uu. Nagdagdag din ng pitong titik na gingamit sa mga hiram na salita, at mga pangalan: Cc, Jj, Qq, Ññ, Vv, Xx, Zz.

1.2. Bakkan tu Letra

Mamful yu bakkan a letra nu danu tuldik annu danu bantas.

1.2.1. Yu tuldik ambakkan aksento ay mangituntul tu akkebuya nu abid. Tu lingguwistika, danu tuldik ay simbolo nu impinu gongi ambakkan tu diin ambakkan anngibuyat. Tu abakada nu Yogad, tallu yu meyuyusa ya tuldik:

yu tuldik ya pahilis (´) ay senyales tu diin annu akkellayug
yu tuldik ya paiwa (ˆ) ya mangibaggi tu impit ya gongi
yu tuldik pakupya (^) ya mangibaggi tu impit ya gongi annu
dammana ombakkan kellayungnga ya diye tu tata ya pantig

1.2.2. Yu bantas a mangibaggi tu ittud annu tonu nu abbuyat tu naddatanan nu letra annu pantig, tu naddatan danu abid annu parirala, annu tu naddatanan danu abid. Yu kanayun meyusa ya bantas ay danu kuwit (,), dittok (.), pakubebut (?), makaddagan (!), tuldok-kuwit (;), kudlit (‘), panipi (“ ”), annu gitling (-).

1.2. Di-titik

Binubuo ang di-titik ng mga tuldik at mga bantas.

1.2.1. Ang tuldik o asento ay gabay sa paraan ng pagbigkas ng mga salita. Sa lingguwistika, itinuturing ang tuldik na simbolo para sa impit na tunog o kaya sa diin o haba sa pagbigkas. Sa abakadang Yogad, isa lamang ang gagamiting tuldik:

ang tuldik na pahilis (´) na sumisimbolo sa diin at/o haba
ang tuldik na paiwa (ˆ) na sumisimbolo sa impit na tunog
ang tuldik na pakupya (^) na sumisimbolo sa impit na tunog at
diin/haba na nasa isang pantig

1.2.2. Ang bantas ay kumakatawan sa mga patlang at himig ng pagsasalita sa pagitan ng mga titik at pantig, sa pagitan ng mga salita at mga parirala, at sa pagitan ng mga pangungusap. Mga karaniwang bantas ang kuwit (,), tuldok (.), pananong (?), padamdang (!), tuldok-kuwit (;), kudlit (‘), panipi (“ ”), at gitling (-).

2 | PANTIG ANNU PALAPANTIGAN

Yu pantig ombakkan silaba ay tata ya yunit nu gongi ya melagum tu tata ya patinig o naddepid patinig annu tata o maturuk tappa ya katinig. Kada patinig (a/e/i/o/u) ay tata ya pantig, kunta mawag tu kada katinig yu tata ya patinig taketu mabbalin tu pantig. Dagganna tappa, wara tatalan ya patinig tu kada pantig kunta nammuna yu maturuk tu addu yu katinig tu tata ya pantig.

2.1. Akkaku nu Pantig

Sigun tu tuntubadan na ya akkepakawanang nga, yu pantig ay nammuna ya tata ya patinig, ambakkar tata ya katinig annu tata ya patinig, ambakkar addu ambakkar maturuk tu tata tarappa ya katinig annu tata ya patinig. Tumuntubad danu akkaku nu pantig tu paturak ya simbolo annu kebilangannu P yu patinig annu K yu katinig.

Payawan	Aggangarigan ya Abid
P	a
KP	ku•sá
PK	aw
KPK	saw
KKP	pre•su
KKPK	trang•ka

Itan tu mapi yu pagyan nu pantig ay neyarig amma kassandi akketuranga tu maddaraggun annu akkan tu hustu ya gongi tu tata ya pantig. Antuyi, mena yaw meyallu yu akkawara nu kambal-patinig (itan tu seksyon 5). Itan tarappa ya danu pantig ya wara addu ambakkar maturuk tu tata ya katinig ay angkarwan wara tu abid ya tinakkaw ya naggafu tu Español o Ingles.

2.2. Paggaddu-gaddu tu abid

Yu paggaddu-gaddu tu abid ay gannud tu paggaddu tu tata ya abid mepayaw takudanu pantig taketu mabbalin ya abid. Mepayaw yaw tu grafema ambakkar nakaturak tu danu simbolo.

2 | PANTIG AT PALAPANTIGAN

Ang pantig o silaba ay isang yunit ng tunog na binubuo ng isang patinig o kambal-patinig at isa o mahigit pang katinig. Bawat patinig (a/e/i/o/u) ay isang pantig, samantala kailangan ng bawat katinig ang isang patinig upang maging pantig. Dagdag pa, may isa lamang patinig sa bawat pantig. Samantalang maaaring mahigit sa dalawa ang katinig sa isang pantig.

2.1. Kayarian ng Pantig

Alinsunod sa sinundang paliwanag, ang pantig ay maaaring binubuo ng isang patinig, o isang katinig at isang patinig, o dalawa o mahigit pang katinig at isang patinig. Sumusunod ang mga kayarian ng pantig sa pasulat na simbolo at kinakatawan ng P ang patinig at ng K ang katinig.

Kayarian	Halimbawang salitâ
P	a 'hindi tiyak'
KP	ku•sá 'pusa'
PK	aw 'oo'
KPK	saw 'dito'
KKP	pre•su 'preso'
KKPK	trang•ka 'harang'

Pansinin na ang mga itinanghal na kayarian ng pantig ay nakabatay sa paraan ng pagsulat sa kasalukuyan at hindi sa posibleng tunog sa isang pantig. Sa gayon, hindi nito mailalarawan ang pagkakaroon ng kambal-patinig (tingnan ang seksiyon 5). Pansinin din na ang mga pantig na may dalawa o mahigit pang katinig ay malimit na taglay ng salitang hiniram mula sa Español o Ingles.

2.2. Pagpapantig ng mga Salitâ

Ang pagpapantig ay paraan ng paghati sa isang salita alinsunod sa mga pantig na ipinambuo rito. Nakabatay ito sa grafema o nakasulat na mga simbolo.

Aggangarigan:

a•ran
fu•gab
le•law
lu•mad
bu•lug
le•fan
du•dut

Diyesaw danu reglamentu:

Unta, amma wara mattuntubad ya addu ambakkan mas addaddu tappa ya patinig tu pwestu ya magunta, diyo tu tangnga, ostru tu alufut, yaw ay isina tu pantig.

Aggangarigan:

me•abid
ma•ambag
na•allaban
na•assuban
na•appadan

Mekaddu, amma wara makkatuntubad ya katinig tu lagummu tata ya abid, danu mebumbulun tu tinuntubanna ya patinig annu yu mekaddu ay mebumbulun tu tuntubadan na ya pantig.

Aggangarigan:

tal•lu
as•sub
ab•but
am•ful
tak•kak

Mekatallu, amma wara tallu ya matturuntubad ya katinig tu lagumma nu tata ya abid, yu unta ya addu ay mebumbulun tu patinig ya tuntubadan na ya pantig annu yu mekatallu ay meyagi tu tuntubadan na ya pantig.

Aggangarigan:

eks•per•tu (ekspertu)
eks•tra (ek-tra)
trans•fer (transfer)
ins•pi•ras•yon (inspirasyon)

Halimbawa:

a•ran 'duwende'
fu•gab 'hapon'
le•law 'umaga'
lu•mad 'antok'
bu•lug 'likod'
le•fan 'prusisyon'
du•dut 'balahibo'

Narito ang ilang tuntunin:

Una, kapag may magkasunod na dalawa o mahigit pang patinig sa posisyong pang-una, panggitna, at pandulo, ito ay inihihwalay na pantig.

Halimbawa:

me•abid 'masabi'
ma•ambag 'gala'
na•allaban 'nahingahan'
na•assuban 'nausukan'
na•appadan 'nahawakan'

Ikalawa, kapag may magkasunod na katinig sa loob ng isang salita, ang unang katinig ay isinasama sa sinundang patinig at ang ikalawa ay isinasama sa kasunod na pantig.

Halimbawa:

tal•lu 'tatlo'
as•sub 'pausok'
ab•but 'butas'
am•ful 'ayos'
tak•kak 'samid'

Ikatlo, kapag may tatlong magkakasunod na katinig sa loob ng isang salita, ang unang dalawa ay sumasama sa patinig ng sinundang pantig at ang ikatlo ay napupunta sa kasunod na pantig.

Halimbawa:

eks•per•tu 'ekspertu'
eks•tra 'ek-tra'
trans•fer 'transfer'
ins•pi•ras•yon 'inspirasyon'

Mekaappat, amma yu unta tu tallu ya matturuntubad ya katinig ay **M** o **N** annu katuntubadan na ay maski tansaw tu **BL, BR, DR, PL**, annu **TR**, yu unta ya katinig (**M** o **N**) ay mebulun tu unta ya patinig annu yu tumuntubad ya addu ya katinig ay angay tu metuntubad ya pantig.

Aggangarigan:

/a•sam•ble•a/ (asamblea)
/tim•bre/ (timbre)

Mekalima, amma wara yu appat ya matturuntubad ya katinig tu lagumma nu tata ya abid, mebumbulun yu addu ya katinig tu tuntubadan na ya patinig annu ibumbulun na yu alufut ya addu ya katinig tu metuntubad ya pantig.

Aggangarigan:

/eks•plo•si•bo/ (eksplosibo)
/trans•plant/ (transplant).

2.3. Abid ya Metolitoli

Amma yu abid ay mamegafu tu patinig, yu patinig lammun yu metolitoli.

Aggangarigan:

appa•appat (appat)
anna•annam (annam)

Amma mamegafu tu kayariang KP yu abid, yu unta ya pantig lammun yu metolitoli.

Aggangarigan:

le•lelaw (lelaw)
fu•fugab (fugab)
me•memak (memak)

Mesimmu pa yaw maski wara panlapi nu salitang ugat.

Ikaapat, kapag ang una sa tatlong magkakasunod na katinig ay **M** o **N** at ang kasunod ay alinman sa **BL, BR, DR, PL** at **TR**, ang unang katinig (**M/N**) ay isinasama sa unang patinig at ang sumusunod na dalawang katinig ay napupunta sa kasunod na pantig.

Halimbawa:

/a•sam•ble•a/ 'asamblea'
/tim•bre/ 'timbre'
/si•lin•dro/ 'silindro'
/tem•plo/ 'templo'
/sen•tro/ 'sentro'

Ikalima, kapag may apat na magkakasunod na katinig sa loob ng isang salita, isinasama ang unang dalawang katinig sa sinusundang patinig at isinasama ang huling dalawang katinig sa kasunod na pantig.

Halimbawa:

/eks•plo•si•bo/ 'eksplosibo'
/trans•plant/ 'transplant'

2.3. Pantig na Inuulit

Kapag ang salita ay nagsisimula sa patinig, ang patinig lamang ang inuulit.

Halimbawa:

a•appat 'a-apat'
a•antu 'mag-isa'
u•urat 'biglaan'

Kapag nagsisimula sa kayariang KP ang salita, ang unang pantig lamang ang inuulit.

Halimbawa:

le•lelaw 'maaga'
fu•fugab 'dapit-hapon'
me•memak 'malambot'

Nagaganap din ito kahit may panlapi ang salitang-ugat.

Aggangarigan:

me•dadaga
me•bubulun
ma•kakasta
ma•sisimpat
ma•lalabat
ma•kokongit
ma•gugutuk
ma•tutuluk

Halimbawa:

me•dadaga 'sumasabay'
me•bubulun 'sumasama'
ma•kakasta 'maganda'
ma•sisimpat 'mabait'
ma•lalabat 'malamig'
ma•kokongit 'maingay'
ma•lalaki 'mahusay'
ma•gugutuk 'matapang'
ma•tutuluk 'masunurin'

3 | PAGISPELING YA MEYABID

Sittarata ya meyabid tu mapi yu apparampayaw danu letra ya binukal tu tata ya abid, pantig, akronim, daglat, inisyals, simbolo nu pang Agham annu addaddu tarappa.

3.1 Pantig

Patturak	Pagispeling
ba	bi-ey
ga	dya-ey
gam	dya-ey-em
in	ay-en
is	ay-es

3.2 Abid

Patturak	Ispeling
abak	ey-bi-ey-key
bambang	bi-ey-em-bi-ey-en-dyi
binumbug	bi-ay-en-yu-em-bi-yu-dyi
fugab	ef-yu-dyi-ey-bi
fungan	ef-yu-en-dyi-ey-en

3.3 Akronim

DEPED (Department of Education)	dakal ya di-dakal ya i-dakal yal pi-dakal ya i-dakal ya di
NDEP (National Drug Education Program)	dakal ya en-dakal ya di-dakal ya i-dakal ya pi
IPED (Indigenous Peoples Education)	dakal ya ay-dakal yal pi-dakal yal i-dakal ya di
CAVRAA (Cagayan Valley Regional Athletics Association)	dakal ya si-dakal ya ey-dakal ya vi-dakal yal ar-kdakal ya ey-dakal ya ey
PAGASA (Philippine Atmospheric Geophysical and Astronomical Services Administration)	dakal ya pi-dakal ya ey-dakal ya dya-dakal ya ey-dakal ya es-dakal ya ey

3 | PAGBAYBAY NA PASALITÂ

Isa-isang binibigkas sa maayos na pagkasunod-sunod ang mga letrang bumubuo sa isang salita, pantig, akronim, daglat, inisyals, simbolong pang-agham, atbp.

3.1 Pantig

Pagsulat	Pagbigkas
ba	bi-ey
ga	dya-ey
gam	dya-ey-em
in	ay-en
is	ay-es

3.2 Salitâ

Pagsulat	Pagbaybay
abak 'banig'	ay-bi-ey-key
bambang 'tainga'	bi-ey-em-bi-ey-en-dyi
binumbug 'lugaw'	bi-ay-en-yu-em-bi-yu-dyi
fugab 'hapon'	ef-yu-dyi-ey-bi
fungan 'unan'	ef-yu-en-dyi-ey-en

3.3 Akronim

DEPED (Department of Education)	kapital di-kapital i-kapital pi-kapital i-kapital di
NDEP (National Drug Education Program)	kapital en-kapital di-kapital i-kapital pi
IPED (Indigenous Peoples Education)	kapital ay-kapital pi-kapital i-kapital di
CAVRAA (Cagayan Valley Regional Athletics Association)	Kapital si-kapital ey-kapital vi-kapital ar-kapital ey-kapital ey
PAGASA (Philippine Atmospheric Geophysical and Astronomical Services Administration)	Kapital pi-kapital ey-kapital dya-kapital ey-kapital es-kapital ey

3.4 Daglat

Kap. (Kapitan)	/dakal key-ey-pi- dittok/
Kgg. (Kagalang-galang)	/dakal key-dyi-dyi-dittok/
Gob. (Gobernador)	/dakal dyi-o-bi-dittok/
Kag. (Kagawad)	/dakal key-ey-dyi- dittok/
Dr. (Doktor)	/dakal di-ar- dittok/

3.4 Daglat

Kap. (Kapitan)	/kapital key-ey-pi- dittok/
Kgg. (Kagalang-galang)	/kapitalkey-dyi-dyi-dittok/
Gob. (Gobernador)	/kapital dyi-o-bi-dittok /
Kag. (Kagawad)	/kapital key-ey-dyi- dittok /
Dr. (Doktor)	/kapital di-ar- dittok /

3.5. Inisyals

3.5.1. Danu Tolay/Rumiyenta

LKK (Leoncio K. Kiat)	/dakal ya el-dakal ya key-dakal ya key/
PC (Personal Computer)	/dakal ya pi-dakal ya si/
CPU (Central Processing Unit)	/dakal ya si-dakal ya pi-dakal ya yu/

3.5. Inisyals

3.5.1. Mga Tao/Bagay

LKK (Leoncio K. Kiat)	/kapital el-kapital key-kapitalkey/
PC (Personal Computer)	/kapital pi-kapital si/
CPU (Central Processing Unit)	/kapital si-kapital pi-kapital yu/

3.5.2. Danu Abburulun/Institusiyon/Lugar

KKK (Kataas-taasan Kagalang-galangan Katipunan)	/dakal ya key- dakal ya key- dakal ya key/
LNB (Liga ng mga Barangay)	/dakal ya el- dakal ya en- dakal ya bi/
EECS (Echague East Central School)	/dakal ya i- dakal ya i- dakal ya si- dakal ya es/
EWCS (Echague West Central School)	/dakal ya i- dakal ya dabal yu- dakal ya si- dakal ya es/
ESCS (Echague South Central School)	/dakal ya i- dakal ya es- dakal ya si- dakal ya es/

3.5.2. Mga Samahán/Institusyon/Pook

KKK (Kataas-taasan Kagalang-galangan Katipunan)	/kapital es-kapital es-kapital yu/
LNB (Liga ng mga Barangay)	/kapital el-kapital en-kapital yu/
EECS (Echague East Central School)	/kapital pi-kapital es-kapital ey/
EWCS (Echague West Central School)	/kapital el-kapital em-kapital dobolyu-kapital di/
ESCS (Echague South Central School)	/kapital ey-kapital pi-kapital o/

3.6. Simbulu nu Pang agham/Pang matematika

Fe (iron)	/dakal ya ef-i/
Lb.(pound)	/dakal ya el- bi dittok/
Kg. (kilogram)	/dakal ya key-dyi dittok/
H2O (water)	/dakal eyts-tu-dakal ya o/

3.6. Simbolong Pang-agham/Pangmatematika

Fe (iron)	/kapital ef-i/
Lb.(pound)	/el- bi tuldok/
Kg. (kilogram)	/key-dyi tuldok/
H2O (water)	/kapital eyts-tu-kapital o/

4 | PAGISPELING YA ATTURAK

Tu kadwan, mapayaw palammun yu tata ya tunturu “Amma gani yu buyat antu yu meturak” tu paggaddu-gaddu nu atturak.

4.1. Keyusan nu Annam ya Bagu ya Letra

Tata ya nanguli tu ispeleling ngu patturak ya meyusa tu pitu ya nedagga ya letra tu modernisadu ya alfabeto **C, J, Ñ, Q, X, V, Z**.

Yu unta ya keyusan na yaw ay mena mewawan nu kaparehu na ya gongi tu atturak tu abid mamegafu tu danu dana ya abid nu Filipinas. Danaw letra ya J, V, annu Z, ay kuruga importante taketu mekaku danaw ya kaparehu na nu dana ya abid.

Yu appat ta letra: C, Ñ, Q, annu X ay meyusa taku danu takkaw ya abid annu ngagan.

4.2. Takkawan ya Iyusa yu Pitu ya Bagu ya Letra

Saw maddaraggun, yu atanan ya pitu ya nedagga tu letra tu alpabeto ay meyusa tu tallu ya tsansa nu pinattakkaw naggafu tu abid nu dayu.

Unta tu *Pangngalang Pantangi* ya takkaw tu unta ya dayu angngarigan, Charles, Ceferino, Juan, Niñes, Montano, Santo Niño, Enrique, Quiroga, Quirino, Vicenta, Vladimir, Nueva Viscaya, Vancouver, Xerxes, Maximo, Mexico, Zenaida, Zion, Zanzibar.

Mekaddu, tu danu meyallu ya siyensa annu teknikal kattu tu “carbon dioxide,” “Albizia falcata,” “jus sanguinis,” “quorum,” “quo warranto,” “valence,” “x-axis,” “oxygen,” “zeitgeist,” “zero,” “zygote”.

Mekatallu, tu danu abid ya madigat annu malaganan ya maispel kattu tu, cauliflower, flores de mayo, jaywalking, queen. Quiz, mix, pizza, zebra

4 | PAGBAYBAY NA PASULÁT

Sa pangkalahatan, natutupad pa rin ang payak na tuntunin “kung ano ang bigkas, siyang sulat” sa pagbaybay na pasulat.

4.1. Gámit ng Anim na Bagong Titik

Isang pagbabago sa pagbaybay na pasulat ang paggamit ng pitong dagdag na titik sa modernisadong alpabeto: **C, J, Ñ, Q, X, V, Z**.

Pangunahing gamit ng mga ito ang pagpapanatili ng mga kahawig na tunog sa pagsulat ng mga salita mula sa mga katutubong wika ng Pilipinas, ang sa pagbaybay ng mga hiram na salita. Ang mga titik na J, V, at Z ay napakahalaga upang maigalang ang mga kahawig na tunog sa mga katutubong wika.

Ang apat na titik naman: C, Ñ, Q, at X ay ginagamit sa mga hiram na salita at pangalan.

4.2. Panghihiram Gamit ang Pitong Bagong Letra

Sa kasalukuyan, ang lahat ng pitong dagdag na letra sa alpabeto ay ginagamit sa tatlong pagkakataon ng panghihiram mula sa mga wikang banyaga.

Una sa mga pangngalang pantangi na hiram sa wikang banyaga, halimbawa, Charles, Ceferino, Juan, Niñes, Montano, Santo Niño, Enrique, Quiroga, Quirino, Vicenta, Vladimir, Nueva Viscaya, Vancouver, Xerxes, Maximo, Mexico, Zenaida, Zion, Zanzibar.

Ang pangalawa ay iyong mga pang-aghám at teknikal na termino, halimbawa, “carbon dioxide,” “Albizia falcata,” “jus sanguinis,” “quorum,” “quo warranto,” “valence,” “x-axis,” “oxygen,” “zeitgeist,” “zero,” “zygote”.

Ikatlo sa mga salita na mahirap dagliang ireispel, halimbawa, cauliflower, floresa, de mayo, jaywalking, queen, quiz, mix, pizza, zebra.

5 | KASU NU NADDEPID YA PATINIG

Yu naddepid ya patinig ay addu ya makkabikat ya patinig tu tata ya pantig. Aggangarigan: fláota—rumienta ya meyusa tu musika, ruéda—goma nu attakayan.

5.1. Unta ya Pangontra

Amma yu naddepid ya patinig ay umapayaw tu katinig tu unta ya pantig nu abid. Kattu yu piYon (pion), piYesa (piesa). Itan: nagaddu tu addu ya pantig yu kambal-patinig annu dye tu mekaaddu ya pantig yu diin ambakkan tuldik. Mapaspas yu abbuyat megafu tu unta angay tu mekadu ya pantig, kunta kattu yu nelamuwag tu ngagan na yaw, addu yu patinig antu yuyi makawag tu addu ya pantig.

5.2. Mekaddu ya Pangontra

Amma yu naddepid ya patinig ay umapayaw tu addu o mas addu ya katinig (consonant cluster) tu unangngu abid.

Aggangarigan:

konsUWelo (konsuelo)
biskUWit (biskuit)

Wara pedagohika a rason saw a pangontra.

Yu ammena annali tu unta ya patinig ay tata ya remediyo nu pappaaluwang takura danu pantig taketu maduffunan danu magguguguan (tallugaring danu mena tataw yu Espanyol) tu paggadu-gaddu tu abid. Nonotan, anngarigan, yu kagulwan nu estudyante amma kassandi ya gaddu-gaddun yu disgrasiya (disgrasya) o pasensiya (pasensya) amma alsan yu unta ya patinig ya I annu U annu naddurumbu danu katinig.

Yuyi lan, mas madagan yaw ya magaddu-gaddu tu ketan nu disgrasiya (dis•gra•si•ya) ambakkan pasensiya (pa•sen•si•ya).

5.3. Meka-tallu ya Pangontra

Amma yu naddepid ya patinig ay tumuntubad tu gongi nu H.

5 | KASONG KAMBAL-PATINIG

Ang kambal-patinig ay dalawang patinig na magkatabi sa iisang pantig. Halimbawa: fláota—instrumentong pangmusika, ruéda—bahagi ng sasakyan.

5.1. Unang kataliwasan

Kapag ang kambal-patinig ay sumusunod sa katinig sa unang pantig ng salita. Kagaya ng piYon (pion) ‘kasama ng karpintero sa paggawa ng bahay’, piYesa (piesa) ‘patag’. Pansinin: nahahati sa dalawang pantig ang kambal-patinig at nasa ikalawang pantig ang diin o tuldik. Mabilis ang bigkas mula sa una tungo sa ikalawang pantig ngunit tulad ng ipinahihawatig ng pangalan nito, dalawa ang patinig kaya nangangailangan ng dalawang pantig.

5.2. Ikalawang kataliwasan

Kapag ang kambal-patinig ay sumusunod sa dalawa at mahigit pang kumpol-katinig (consonant cluster) sa loob ng salita.

Halimbawa:

konsUWelo (konsuelo) ‘masaya’
biskUWit (biskuit) ‘pagkain’

May layuning pedegohiko ang kataliwasang ito.

Ang pagpapanatili sa unang patinig ay isang paraan ng “pagpapaluwag” sa mga pantig at upang matulungan ang mag-aaral (lalo na ang hindi sanay sa Español) sa pagpapantig ng salita. Isipin, halimbawa, ang magiging kalituhan ng estudyante kung paano papantigin ang disgrasiya (disgrasya) o pasensiya (pasensya) kapag inalis ang unang patinig na I at U at nagkumpulan ang mga katinig.

Samantala, higit na magaan itong mapapantig sa anyong disgrasiya (dis•gra•si•ya) at pasensiya (pa•sen•si•ya).

5.3. Ikatlong kataliwasan

Kapag ang kambal-patinig ay sumusunod sa tunog na H.

Angngarigan:

mahiYA (*magia*)
estrategiYA (*istrategia*)
kolehiyo (*colegio*)
reIYON (*region*)

Yu H ay tata ya malufug a katinig antuyi ya mawawan amma awan bulun na ya patinig, kattu yu nesimmu tu perwisyo (*perjuicio*). Madigat kurugan amma kunna tuyi, yu ketan nu kolehyo o rehyon te mabbalin koleyo o reyon yu hustu ya akkebuyana amma mena ekkunan tu hustu ya diin yu H ya awan katuntuban na ya patinig.

5.4. Meka-appat ya Pangontra

Amma yu naddepid ya patinig ay dye tu alufunu abid annu wara diin nu akke-buyana tu unta ya patinig yu orihinal.

Angngarigan:

ekonomiYA (*economia*)
pilosopiYA (*filosofia*)
heograpiYA (*geografia*)

Danu nabuyat ya ehemplo wara nallawan a madduruma ya ekonomya, annu pilosopya (*angkarwan pilusupya*).

Kunta momid a meyeyusa yaw ya wara tanakwan kabbatan na allun tu orihinal ya ipemamana yaw kattu pa tu disiplina omma sangay nu kapanonotan. Yu ekonomya (*paspas yu pabbuyat*) ay kaparehu nu kabba na allun nu pattipid; yu pilosopya, kattu tu pamimilosopya ay kabba na allun yaw yu firmi ya pangngiyusa tu arrasonan.

Amma guguwaman danu nabuyat a matuntul/mantindyan amma taay Hunyo, Hulyo, Setyembre, Nobyembre, Disyembre yu ketan nu Junio, Julio, Setiembre, Noviembre, Diciembre kunta yu Mierculus, Jueves, Viernes yu ketannu Miercoles, Jueves, Viernes. Matindyan tam amma taay nepalamuwag tu tiyempu na tarappa nu Amerikano yu ketannu kuwento (*cuento*), biyolin (*violin*), suwerte (*suerte*), diyalekto (*dialecto*), aksyon (*accion*), tallugaring yu Kristiyano (*Cristiano*), sentensiya (*sentencia*), sarsuwela (*zarzuela*), maski wara tappa yu pasyon (*passion*), kalbaryo (*calvario*), Komedyang (*comedia*). Wara mapayaw ya neyallu tu pakkeyusa danu naddepid

Halimbawa:

mahiYA (*magia*)
estrategiYA (*estrategia*)
kolehiYO (*colegio*)
reHIYON (*region*)

Ang H ay isang **mahinang katinig** kaya naglalaho ito kapag walang kasamang patinig, gaya sa naganap na paglalaho nito sa **perwisyo** (*perjuicio*). Imposible sa gayon, ang anyong “kolehyo” o “rehyon” dahil magiging “koleyo” o “reyon” ang karaniwang aktuwal ng bigkas kapag hindi bibigyan ng tanging diin ang H na walang kasunod na patinig.

5.4. Ikaapat na kataliwasan

Kapag ang kambal-patinig ay nasa dulo ng salita at may diin ang bigkas sa unang patinig ang orihinal.

Halimbawa:

ekonomiYA (*economia*)
pilosopiYA (*filosofia*)
heograpiYA (*geografia*)

Sa mga naturang halimbawa, may limitaw ng varyant na “ekonomya” at “pilosopya” (*kung minsan, pilusupya*).

Ngunit malimit na ginagamit ito nang may pakahulugang iba sa orihinal na kahulugan ng mga ito bilang mga disiplina o sangay ng karunungan. Ang ekonomya (*mabilis ang bigkas*) ay matalik na kaugnay ng pagtitipid; ang pilosopya, gaya sa “pamimilosopya” ay higit na ukol sa mapagmalabis na paggamit ng pangangatwiran.

Kapag pinag-aralan ang mga nabanggit na kataliwasan/ maiintindihan kung bakit Hunyo, Hulyo, Setyembre, Nobyembre, Disyembre ang anyo ng Junio, Julio, Setiembre, Noviembre, Diciembre ngunit Miyerkoles, Huwebes, Biyernes ang anyo ng Miercoles, Jueves, Viernes. Maiintindihan din kung bakit lumaganap sa panahon pa ng Amerikano ang anyong kuwento (*cuento*), biyolin (*violin*), suwerte (*suerte*), diyalekto (*dialecto*), aksyon (*accion*), at lalo na ang Kristiyano (*Cristiano*), sentensiya (*sentencia*), sarsuwela (*zarzuela*), bagaman may pasyon (*passion*), kalbaryo (*calvario*), komedyang (*comedia*). May sistema ang

ya patinig tu abid a Español annu tata yaw ya napenaman na ya ammena mawawan mamegafu tu konsistensi.

5.5. Matutuyag ya Pantig

Megafu saw, ammena mabbunga tu kunnasaw ya problema danu naddepid ya patinig ya wara matuyag a nagunta ya patinig (A, E, O), fuwera tu karwan ya varyant, nammuna ya ispelingan danaw maski awan tu mealyang ya Y ambakkan W.

Angngarigan:

aorta (aorta)
paraon (faraon)
baul (baul)
haura (haura)
idea (idea)
ideal (ideal)
teatro (teatro)
leon (leon)
neon (neon)
teorya (teoria)
poeta (poeta)
poesiya (poesia)

Nammuna tu meparig ya *variant* lammun yu *idea*, tu *ideya*, yu *ideal* tu *ideyal*.

Maski kunna tuyi, mawag tu itan yu napenaman ya pagantindyan tu varyant **AU** ya parefuna nu **AO**, ya kattu pa balat yu panonona ni Rizal tuta unta ya agaw, yu mekadu ya patinig ay kattu gong na nu **W**.

Antuyaw balat yu mapapayaw saw tu maddaraggun ya ketan nu **mawsoleo** (mausoleo), **awditoryo** (audetorio), **awditibo** (auditivo), **bautismo** (bautismo), **kawdilyo** (caudillo).

Meta balat ya yaw ay mesesimmu amma yu fuwersa o diin ay dye tu unta ya patinig na nu varyant.

naturang pagtrato sa mga kambal-patinig ng salitang Español at isang tradisyon itong hindi basta mabubura sa pamamagitan ng “konsistensi.”

5.5. Malalakas na Patinig

Sa kabilang dako, hindi nagdudulot ng ganitong sigalot ang mga kambal-patinig na may malakas na unang patinig (A, E, O) maliban sa ilang varyant, maaaring baybayin ang mga ito nang walang singit na Y o W.

Halimbawa:

aorta (aorta)
paraon (faraon)
baul (baul)
haura (haura)
idea (idea)
ideal (ideal)
teatro (teatro)
leon (leon)
neon (neon)
teorya (teoria)
poeta (poeta)
poesiya (poesia)

Maaaring ituring na “variant” lamang ng *idea* ang *ideya*, ng *ideal* ang *ideyal*.

Gayunman, dapat pansinin ang nakagawiang pagturing sa diptonggo **AU** na katulad ng **AO**, at kaugnay na panukala ni Rizal noon, ang ikalawang patinig ay pinatutunog na **W**.

Malinaw ding ito ang nasusunod sa mga kasalukuyang anyo ng **mawsoleo** (mausoleo), **awditoryo** (auditorio), **awditibo** (auditibo), **bawtismo** (bautismo), **kawdilyo** (caudillo).

Pansinin ding nagaganap ito kapag ang diin ay nasa unang patinig ng diptonggo.

6 | NADDEPID YA KATINIG ANNU DIGRAPO

NADDEPID YA KATINIG ANNU DIGRAPO YA SK, ST, SH, KT

Meyallu tu naddepid ya katinig o digrapo yu addu ya makkabikat ya katinig ya pagogongin tu unanggu tata ya pantig, kattu tu SK o SC tu Ingles SK—disk, disc, brisk; ST—test, contest, rest, post, artist; KT o CT—aspect, subject, correct. Itan: Dye tu alufu nu abid danu naparepad ya naddepid ya katinig. Momid antu ya massag danaw tu addu ya pantig amma dye tu tangnga ambakkan gafuna nu abid, Aggangarigan: scholar (is-ko-lar).

Meyusa yu makkabikat ya SK, ST, annu KT tu takkaw ya abid lammun kunta danaw ay mena mabbulun tu tata ya pantig.

Aggangarigan:

is-ko-lar
is-tor-ya
ak-to

6.3. Digrapong CH annu SH

Yu digrapo ay naddepid ya katinig ya mabuyat ya wara tata gongi na, kattu yu CH tu *cheese, check, chopstick*, SH tu *shooting, shampoo, shop, workshop, ambush* annu *brush*.

Dye saw danu pamarigan naggafo tu Español annu Ingles.

tsismis (chismes)
tsanel (channel)
tsapa (chapa)
tsanselor (chancellor)
tsampaka (champaca)
tsuper (chofer)
titser (teacher)
letson (lechon)
swits (switch)
letsugas (lechugas)
tsart (chart)
atsara (achara)

6 | KAMBAL-KATINIG AT DIGRAPO

KAMBAL-KATINIG AT DIGRAPONG SK, ST, SH, KT

Maituturing na kambal-katinig o digrapo ang dalawang magkadikit na katinig na pinatutunog sa loob ng isang pantig, gaya ng SK o SC sa Ingles na desk, disk, brisk; ST sa Ingles na test, contest, pest, post, artist; KT (CT) sa Ingles ng aspect, subject, correct. Pansinin: nasa dulo ng mga salita ang mga inihanay na kambal-katinig. Malimit kasing natitilad ang mga ito sa dalawang pantig kapag nasa gitna o umpisa ng salita Halimbawa: scholar (is-ko-lar).

Ginagamit ang magkatabing SK, ST, KT sa mga hiram na salita lamang ngunit ang mga ito ay hindi magkasama sa isang pantig.

Halimbawa:

is-ko-lar
is-tor-ya
ak-to

6.3. Digrapong CH at SH

Ang digrapo ay kambal-katinig na binibigkas nang may isang tunog, gaya ng CH sa *cheese, check, chopstick*, at ng SH sa *shooting, shampoo, shop, workshop, ambush, brush*.

Narito ang mga halimbawa mula Español at Ingles.

tsismis (chismes)
tsanel (channel)
tsapa (chapa)
tsanselor (chancellor)
tsampaka (champaca)
tsuper (chofer)
titser (teacher)
letson (lechon)
swits (switch)
letsugas (lechugas)
tsart (chart)
atsara (achara)

7 | PANALI TU “D” PAANGAY TU “R”

Wara tiyempu ya tu paggabid taliyan nu “R” tu “D”.

7.1. R yu meyusa amma yu abid ay mamegafu tu fustu ya biláng.

Aggangarigan:

Ta **rumbu** ya bakaw.

Lima **ragun** da saw agaw yu afu ku.

Tallu **rangan** yu nedagga tu pinaddakalla.

7.2. Meyusa pa yu D amma awan tu fustu ya bilang nga.

Aggangarigan:

Neta ku danu **dumbu** nu bakaw.

Makkaita kami na tu ostru **dagun**.

Iyusam yu kama nu taketu magukunnu **dangan** na.

7 | PAGPAPALIT NG “D” TUNGO SA “R”

May mga tiyak na pagkakataon na napapalitan ng R ang D sa pagsasalita.

7.1. R ang ginagamit kapag ang naunang salita ay nagpapakita ng eksaktong bilang.

Halimbawa:

Ta **rumbu** ya bakaw. ‘Isang tumpok na mais.’

Lima **ragun** da saw agaw yu afu ku. ‘Limang taon na ang aking apo ngayong araw.’

Tallu **rangan** yu nedagga tu pinaddakalla.

‘Tatlong dangkal ang naidagdag sa kanyang pagtangkad.’

7.2. Ginagamit naman ang D kung walang eksaktong bilang.

Halimbawa:

Neta ku danu **dumbu** nu bakaw. ‘Nakita ko ang mga tumpok ng mais.’

Makkaita kami na tu ostru **dagun**. ‘Magkikita kami sa susunod na taon.’

Iyusam yu kama nu taketu magukunnu **dangan** na. ‘Gamitin mo ang iyong kamay upang masukat mo ang dangkal.’

8 | AMMATOLI TU TULDIK

Wara tallu ya *tuldik* ya iyuyusa tu Yogad: pahilis (˘), paiwà (˘), annu pakupyâ (˘). Yaw danu meyuyusa ya mangibaggi tu diin annu impit.

8.1. Tuldik Pahilis (˘)

Meyuyusayu tuldik pahilis tu alisto annu annenet ya pabbuyat. Iyekku yaw tu patinig nu pantig ya wara diin.

Aggangarigan-Aggangarigan;

pātu
patû
burasí

8.2. Tuldik Paiwà (˘)

Meyuyusa yu tuldik *paiwa* (˘) ya mangibaggi tu impit tu alufu nu pantig. Mangibaggi yaw tu pabbuyat ya malumi.

Aggangarigan:

burasí
aradû
alladû
adwafulû
atadû

8.3. Tuldik Pakupyâ (˘)

Meyuyusa yu tuldik pakupyâ para tu alistu ya pabbuyat iyekku yaw tu patinig nu pantig (a pawina) ya kattu wara tuyag nu aggabid ya manamfut tu impit. Meyayallu pa tu yu tuldik pakupyâ ay kombinasyon nu pahilis annu paiwà.

Aggangarigan:

bunâ
dagâ
futû
fulû
gaddû

8 | PAGBABALIK SA MGA TULDIK

Mayroong tatlong tuldik na ginagamit sa Yogad: pahilis (˘), paiwà (˘), at pakupyâ (˘). Ginagamit ang mga ito upang katawanin ang diin at impit.

8.1. Tuldik Pahilis (˘)

Ginagamit ang tuldik pahilis para sa mabilis at malumay na pagbigkas. Inilalagay ito sa patinig ng pantig na may diin.

Halimbawa:

pātu ‘pato’
patû ‘init’
burasí ‘isda’

8.2. Tuldik Paiwà (˘)

Ginagamit ang tuldik paiwà para katawanin ang impit sa dulo ng pantig, at kadalasan sa dulo ng salita. Kinakatawan nito ang pagbigkas na malumi.

Halimbawa:

burasí ‘damit’
aradû ‘araro’
alladû ‘susi’
adwafulû ‘dalawampu’
atadû ‘bahagi’

8.3. Tuldik Pakupyâ (˘)

Ginagamit ang tuldik pakupyâ para sa pagbigkas na maragsâ. Inilalagay ito sa patinig ng pantig na pawang may diin at nagtatapos sa impit. Masasabi ding ang tuldik pakupyâ ay kombinasyon ng pahilis at paiwà.

Halimbawa:

bunâ ‘tirang pagkain’
dagâ ‘dugo’
futû ‘puso’
fulû ‘sampu’
gaddû ‘hati’

9 | DANU HUSTU YA AKKEYUSA NU GITLING

Tata ya bantas ya addaddu keyusan nu gitling (-). Gafu saw, addaddu yu malitu annu meyuyusa yu gitling tu tiyempu ya mena mawag. Diye saw danu hustu ya akkeyusa nu nabuyat ya *bantas*:

9.1. Tu metolitoli ya abid

Meyuyusa yu gitling tu metolitoli ya abid.

gani-gani
wara-wara
takki-takki

Amma sobra tu addu yu pantig nu abid, yu unta ya addu ya pantig lan yu metolitoli.

Angngarigan:

dara-darakal
tura-turakkan
bara-baraddan
pissa-pissayan
tabba-tabbagan

Imamatan: Metolitoli yu interu nagunta ya addu ya pantig lan nu abid. Kunta mena metolitoli yu alufut ya katinig nu mekadu ya pantig amma addaddu ya pantig yu abid.

galli-gallitan
fulla-fullawan
daka-dakallan

Kunta amma wara yu unlapi, mebumbulun yaw tu unta ya parte ya metolitoli.

Aggangarigan:

makalebu-lebut
makadama-dama
makagata-gatang

9 | GÁMIT NG GITLING

Isang bantas na maraming gamit ang gitling (-). Dahil dito, marami din ang nalilito at nagagamit ang gitling sa mga pagkakataong hindi ito kailangan. Naririto ang mga wastong gamit ng naturang bantas:

9.1. Sa inuulit na Salita

Ginagamit ang gitling sa mga salitang inuulit.

gani-gani 'ano-ano'
wara-wara 'mayaman'
takki-takki 'paa-paa'

Kung mahigit dalawang pantig ang salita, ang unang dalawang pantig lamang ang inuulit.

Halimbawa:

dara-darakal
tura-turakkan 'sulat-sulatan'
bara-baraddan 'batu-batuhin'
pissa-pissayan 'punit-punitin'
tabba-tabbagan 'sagut-sagutin'

Pansinin: inuulit ang buong unang dalawang pantig lamang nang salita. Ngunit hindi inuulit ang panghuling katinig ng ikalawang pantig.

galli-gallitan 'linya-linyahan'
fulla-fullawan 'kaputihan'
daka-dakallan 'laki-lakihan'

Ngunit kung may unlapi, isinasama ito sa unang bahaging inuulit.

Halimbawa:

makalebu-lebut 'paikot-ikot'
makadama-dama 'palakad-lakad'
makagata-gatang 'bili ng bili'

makaliga-ligat
makadoyu-doyug

Nonotan: Meyuyusa yu gitling tu abid ya metolitoli. Mena meyusa yaw tu abid ya wara yu pantig kunta awan tu kebalinan na amma mena metolitoli. Aggangarigan: kurakurang te awan tu abid ya kura, kuttukuttut te awan tu abid ya kuttu, barabara te awan tu bara. Kunta wara gitling tu wara-wara te wara yu abid ya wara, panga-panga te wara yu panga annu mulá-mulá te wara yu mulá.

9.2. Tu tata ya pantig nu Gongi

Antuyi lan meyuyusa yu gitling tu onomatopeiko ya patturak tu sittarata ya pantig nu gongi, kattu yu neturak tu gukab:

tik-tak
ding-dong
plip-plap
tsk-tsk
rat-ta-tat

9.3. Tu Passina nu Katinig annu Patinig

Meyuyusa yu gitling taketu passinan yu pantig ya manamfut tu katinig annu tumuntubad ya pantig ya mamegafu tu patinig.

Aggangarigan:

pang-ulu
pang-agaw

Kunta meyuyusa yu gitling tu kudanu abid maski manamfut tu patinig yu unta ya pantig amma pangngalang pantangi yu tumuntubad.

mappa-Santiago
taga-Echague

Amma abinnu dayu annu dye tu orihinal ya ketura nga nu katubbun na:

pa-cute – **mappa-kyut**
ipa-cremate – **ipa-krimeyt**
maki-computer – **maki-kompyuter**

makaliga-ligat ‘ikot ng ikot’
makadoyu-doyug ‘gala ng gala’

Tandaan: ginagamit ang gitling sa salitang inuulit. Hindi ito ginagamit sa salita na may mga pantig ngunit walang kahulugan kapag hindi inulit. Halimbawa: kurakurang ‘kulang-kulang’ dahil walang salitang kura, kuttukuttut ‘dagli-dagli’, barabara ‘basta-basta’ dahil walang salitang bara. Ngunit may gitling sa wara-wara ‘maykaya’ dahil may salitang wara ‘mayroon’, panga-panga ‘sanga-sanga’ dahil may salitang panga ‘sanga’ at mulá-mulá dahil may salitang mulá ‘tanim’.

9.2. Sa Isahang Pantig na Tunog

Gayunman ginagamit ang gitling sa onomatopeikong pagsulat sa mga iisahing pantig ng tunog, gaya sa sumusunod:

tik-tak
ding-dong
plip-plap
tsk-tsk
rat-ta-tat

9.3. Ang Paghihiwalay ng Katinig at Patinig

Ginagamit ang gitling upang paghiwalayin ang pantig na nagtatapos sa katinig na sinusundan ng pantig na nag-uumpisa sa patinig.

Halimbawa:

pang-ulu ‘para sa ulo’
pang-agaw ‘pang-araw’

Ngunit ginagamitan ng gitling ang salita kahit nagtatapos sa patinig ang unang pantig kapag pangngalang pantangi ang kasunod:

pa-Santiago ‘papuntang Santiago’
taga-Echague ‘naninirahan sa Echague’

At kapag salitang banyaga at nasa orihinal na baybay ang kasunod:

pa-cute, ngunit **pakyut**
ipa-cremate, ngunit **ipakremeyt**
maki-computer, ngunit **makikompyuter**

9.4. Tu Paturak ya Oras

Meyuyusa yu kuggit gitling amma mesina yu nomiru tu oras annu *petsa* ya wara **meka-** kunna tuyi pa tu pabbilang tu oras, nomiru omma ispelingan, ya metubbud tu **alas-** kattu danu matturuntubad:

Meka-9 nu Marso kunta meka siyam nu Marso
Meka-100 ya anibersaryo kunta meka tagatut ya anibersaryo
Alas-12 nu tangnganagaw kunta alas-dose nu tangnganagaw
Alas-3 nu fugab kunta alas-tres nu fugab
Alas-8 nu lelaw kunta alas-otso nu lelaw

Tangngattan: kanayun ya ispelingan yu *oras* ya *ala-una*.

9.5. Yu metuntubad tu “de”

Meyuyusa yu gitling tu abid ya wara unlaping **de-** ya naggafu tu lugar nu Espanyol ya kabbatan na allun ya inakwan da o neyusa ra.

Angngarigan

de-kulor
de-manu
de-kahon
de-bote
de-bola
de-lata
de-kampanilya
de-kandadu

9.6. Tu Apelyidu

Meyeyusa yu gitling tu apelyidu nu babay ya nakiyatawa taketu ipeta yu *orihinal* ya apelyidu na tuta maginganay tarappa.

Aggangarigan

Dolores Carpio-Sabbaluca
Merilyn Gaffud-Panganiban
Lorna Balunsat-Gaffud

Amma meyusa yaw tu lallaki, tu kasu ni **Graciano Lopez-Jeana**, yu apelyidu mabalin yu gitling yu apelyidu ni yena na. Amma ikorek nu sigun tu praktika nu Español, yu mawag minaku ya ketan nu ngagan nu banal ya propagandista ay **Graciano Lopez y Jeana**.

9.4. Sa Pasulat na Oras

Ginagamit ang gitling upang ihiwalay ang numero sa oras at petsang may **meka-** gayundin sa pagbilang ng oras, numero man o binabaybay, na ikinakabit sa **alas-** gaya sa sumusunod:

Meka-9 ng Marso, ngunit meka siyam ng Marso
Meka-100 na anibersaryo, ngunit meka isandaang anibersaryo
Alas-12 ng tanghali, ngunit alas-dose ng tanghali
Alas-3 ng hapon, ngunit alas-tres ng hapon
Alas-8 ng umaga, ngunit alas-otso ng umaga

Tandaan: Laging binabaybay ang oras na *ala-una*.

9.5. Sa kasunod ng “De”

Ginagamitan ng gitling ang salitang may unlaping **de-** mula sa Español na nangangahulugang “sa pamamagitan ng” o “ginawa o ginagamit sa paraang.”

Halimbawa:

de-kulor ‘de-kolor’
de-manu ‘de-mano’
de-kahon ‘de-kahon’
de-bote ‘de-bote’
de-bola ‘de-bola’
de-lata ‘de-lata’
de-kampanilya ‘de-kampanilya’
de-kandadu ‘de-kandado’

9.6. Sa Apelyido

Ginagamitan ng “gitling” ang mga apelyido ng babaeng nag-asawa upang ipakita ang orihinal noong dalaga pa.

Halimbawa:

Dolores Carpio-Sabbaluca
Merilyn Gaffud-Panganiban
Lorna Balunsat-Gaffud

Kapag ginamit ang anyong ito sa lalaki, gaya sa kaso ni **Graciano Lopez-Jeana**, ang apelyido pagkatapos ng gitling ang apelyido sa ina. Kung iwawasto alinsunod sa praktikang Español, ang dapat sanang anyo ng pangalan ng dakilang Propagandista ay **Graciano Lopez y Jeana**.

Aggangarigan:

Marion Tamani y Bariuan
Pedrito Binalay y Verzosa
Efren Panaga y Cabansi

9.7. Tu Pabbulun nu Tiyempu

Meyuyusa yu gitling tu tiyempu ya bulun o kibbulun nu addu ya fetsa.

Aggangarigan:

1882–1903 (Dagun na akke buana nu Nasyonalismo)

Tu puntu ya *teknikal*, aggayag saw ay **en dash**. Yu illayug, ya ayayagan da tu **gatlang** o **em dash**, ay meyuyusa amma newawan yu alufutta agaw nu tata ya tiyempu, kattu tu:

1870— (awan tu eksakto ya ago nu akkatay)

Gatlang pati, imbes ya gitling yu mawag meyusa amma nefugad yu abbuyat tu akkeabid annu wara nedagga ya impormasyon tu lagummu tata ya akkeabid.

Aggangarigan:

Nakalangngi kan—annu dinumakal yu mata— tuta netaku baggina.

Mawangngu tolai yu amma gani lan ya duffun— makkan, sinnun, pagiddan, malinis ya kasilyas, danum, annu gani-gani tappa.

Halimbawa:

Marion Tamani y Bariuan
Pedrito Binalay y Verzosa
Efren Panaga y Cabansi

9.7. Sa Pagsaklaw ng Panahon.

Ginagamitan ng gitling ang panahong sakop o saklaw ng dalawang petsa.

Halimbawa:

1882–1903 (Panahon ng Patinding Nasyonalismo)

Sa puntong teknikal, tinatawag itong **en dash**. Ang mahaba, na tinatawag na **gatlang o em dash**, ay ginagamit kapag nawawala ang pangwakas na petsa ng isang panahunan, gaya sa:

1870— (hindi tiyak ang petsa ng kamatayan)

Gatlang din, sa halip na gitling, ang dapat gamitin kapag ibinitin ang daloy ng pangungusap at may idinagdag na impormasyon sa loob ng isang pangungusap.

Halimbawa:

Nakalangngi kan—annu dinumakal yu mata— tuta netaku baggina. “Napalingon ako—at nanlaki ang mata—nang makita siya.”

Mawangngu tolai yu amma gani lan ya duffun—makkan, sinnun, pagiddan, malinis ya kasilyas, danum, annu gani-gani tappa.

“Kailangan ng taumbayan ang anumang tulong—pagkain, damit, higaan, malinis na palikuran, tubig, atbp.”

PAMARIGANNA ABID PARA TU ANAK

Yogad	Filipino
Lunis	Lunes
Martis	Martes
Miyerkulis	Miyerkoles
Huwebis	Huwebes
Biyernis	Biyernes
Sabadu	Sabado
Linggu	Linggo
yena/innang	nanay
yama/ammang	tatay
manang	Ate
manung	kuya
garak	bunso
lolo/lakay	lolo
lola/bakat	lola
tiyu	tiyo
tiya	tiya
fullaw	puti
ngisit	itim
blu	asul
ngila	dilaw
lasang	pula
grin	luntian
ubi	lila/ube
kahel	kahel
tata	isa
addu	dalawa

MGA BATAYANG SALITA PARA SA BATA

Yogad	Filipino
tallu	tatlo
appat	apat
lima	lima
annam	anim
pitu	pito
walu	walo
siyam	siyam
tafulu	sampu
karatata	labing-isa
karaaddu	labindalawa
karatallu	labingtatlo
karaappat	labing-apat
karalima	labinlima
karaannam	labing-anim
karapitu	labimpito
karawalu	labingwalo
karasiyam	labingsiyam
adduwafulu	dalawampu
bistida	bestida
sapatut	sapatos
kamiseta	kamiseta
t-sert	t-shirt
falda	palda
pantalon	pantalon
short	shorts
lapis	lapis

Yogad	Filipino
lamesa	mesa
bag	bag
basu	baso
papel	papel
bolpen	bolpen
notbuk	kuwaderno
garasib	gunting
blakbord	pisara/blakbord
tiyok	tisa/tsok
ruler	ruler
libru	aklat
mapa	mapa
kalendaryu	kalendaryo
papel	papel
kompyuter	computer
dyip	dyip
koche	kotse
traysikel	traysikel
bus	bus
pedikab	pedikab
ospital	ospital
iskuwela	paaralan
barangay hall/ paddarafungan	barangay hall
passilongan	palaruan/playground
groseri	groseri
palengke	palengke
paddasallan	sambahan

Yogad	Filipino
allibruwan	aklatan
mestra	guro
pulis	pulis
doktor/manguru	doktor
inhinyero	inhinyero
maggaggangngu	manlilikha
siyentista	siyentista
padre, madre	pari, madre, imam
makasta ya lelaw	Magandang umaga
makasta ya tangnanagaw	Magandang tanghali
makasta ya fugab	Magandang hapon
makasta ya gabi	Magandang gabi
Kassandi lan?	Kumusta?
Mabbalat!	Salamat!
Iddukan taka!	Mahal kita!
Dispensa	Paumanhin
Aw	Oo
Bakkan	Hindi
Gani ngagan nu? Sikan si.....	Ano ang pangalan mo? Ako si...
pakammu	Paalam
Mabbalat balada	Maraming salamat
fun	puno
mula	halaman
lappaw	bulaklak
bunga	bunga
bulan	buwan
igaw	araw

Yogad	Filipino
bitun	bituin
langit	langit
kalangitan	kalawakan
babbag	hangin
bebay	dagat, karagatan
palaw	lawa
weg	batis
taddu/agiturut	bukal
danum	ilog
luta	lupa
bakulud, bakubakulud	bundok, bulubundukin
uma	bukid
pagay	palay
dammang	pampang
patad ya luta naddatanan nu bakulud	lambak
kuweba	yungib
daigdig	daigdig
magawagawayyan	masaya
maraddam	malungkot
talaw	takot
kattut	gulat
meggat	matigas
memak	malambot
dakal	malaki
bullang	maliit
anak	bata
dadakal	matanda

Yogad	Filipino
addaddu	marami
bullang	kaunti
mananam	masarap
mabaw	kanin
yakkan	ulam
prutas/bunga	prutas
natang	gulay
dekat	tinapay
danum	tubig
atu	aso
kusa	pusa
burog	unggoy
manuk	manok
daffug	kalabaw
mammanuk	ibon
bagganu danum	isda
adduwafulu	dalawampu
talluwafulu	tatlumpu
appatafulu	apatnapu
limafulu	limampu
annammafulu	animnapu
pitufulu	pitumpu
walufulu	walumpu
siyamafulu	siyamnapu
tagatut	isang daan/sandaan
mapi	mabuti
marakat	masama
dagena	bago

Yogad	Filipino
unta	una
alufut	huli
nabata	basa
maga	tuyo
mabayag	matagal
alistu/paspas	mabilis
illayug	mahaba
apillak	maikli
hustu	tama
ugal	mali
atannang	mataas
alinak	mababa
makkaduma	magkaiba
makkaparehu	magkatulad
lelelaw	maaga
limpiyu	malinis
mamulit	marumi
malagan	madali
madigat	mahirap
newandag	malawak
atallin	makipot
maporay	matapang
minattalaw	matatakutin
medduk	mapagmahal
minangngikaburun	maalalahanin
makongit	maingay
memammak	tahimik
masuppat	mapakla

Yogad	Filipino
matassim	matamis
massut	maasim
mapet	mapait
ganding	kambing
iraw	ahas
babuy	baboy
lamag	buwaya
dagga	pagong, pawikan
pating	butanding
bukat	daga
kimi	ipis
taggam	langgam
burad	butiki
tukak	palaka
ulu	úlo
buk	buhók
tanngad	bátok
muging	mukhá
kiray	noó
mata	matá
kimat	kílay
igung	ilóng
bibig	bibíg
ngipan	ngípin
dila	dilà
bambang	taínga
paringil	pisngí
simid	babà

Yogad	Filipino
lig	leég
abaga	balíkat
kamat	kamáy
fungu	bísig
siku	síko
tamuru	daliri
gakaw	díbdíb
allikud	likód
san	tiyán
akkawangan	baywáng
empel	balakáng
uffu	hità
tud	túhod
pikal	bintî
takki	paã

DANU TOLAY YA NANUFFUN SAW YA ORTOGRAFIYA

YOGAD WRITERS

LORNA B. GAFFUD, MERCEDITA A. ELEGADO, ROSARIO B. AQUINO, PERCIVAL T. PANGANIBAN, MERILYN G. PANGANIBAN, AILYN D. CAPELO, RONALD ALLAN S. QUILANG, CENON C. PANGANIBAN, ANAJAY S. COSME, MA. TERESA G. ACOSTA, CARMELA Q. CABANSI, EMILIA T. MESA, MELANIE B. REYES, JOCELYN M. FIGURACION, MELITA A. RIVERA, JANETTE U. GAFFUD, SIGRID I. BALLESTEROS, TERESITA P. TOLENTINO, FLORENCIA G. MANGANTULAO, NITA D. UALAT, JAYMALYN H, CADAUAN, PERLITA M. RIVERA, RAYNARD B. FERNANDEZ, JUVY B. DUMALIANG, ANABELLE C. GAMMAD

YOGAD ELDERS

FULGENCIO B. BALLAD, JULIAN B. GAFFUD, NARCISA MACUTAY, RENELDA I. GUMPAL, BIBIANO BABARAN, BERNABE A. DUMALIANG, TERESITA MACADAEG, EVELYN IBARRA, JESUS BABARAN, MARIVI T. UALAT, BALBINA CALIMLIM, TERESITA CADAUAN, LETICIA B. LAGO, NORMA B. MANGILIT (+), VICTORIA MANGANTULAO, ALEJANDRO A. PATRICIO JR., TEOTIMO C. CULANG, ENNA L. GAPUSAN, VIRGINIA R. DOMINGO, LEONCIA A. PASCUA, JOSE TIBURCIO, ROMEO U. PANGANIBAN, FLAVIANO T. UALAT, ROSA P. DAMGASIN, DELIA M. DUMON, ANDRES BABARAN

CONSULTANTS

DOLORES C. SABBALUCA, EdD, PhD
Schools District Supervisor (Retired)

REV. FR. PETER M. SIMANGAN
Parish Priest

NARCISO D. ACOSTA
Head Teacher 3, Annafunan Elementary School

PEDRITO V. BINALAY
Principal 1, Carulay Elementary School

NORMA A. PANAGA
Retired Head Teacher 3, Sinabbaran Elementary School

GEORGE P. RICO
Retired Principal , Echague West District

ARMANDO S. MENESES
Head Teacher 3, Soyung Elementary School

EFREN C. PANAGA
Head Teacher 3, Buneg Elementary School

EFREN P. DUMON
Head Teacher 3, Fugu Elementary School

REYNALDO A. PARTIDO
Principal 2, Sinabbaran Elementary School

MARION B. TAMANI
Principal 1, Echague East Central School

CLAVEL A. RESPICIO, EdD
Schools District Supervisor, Echague South District

LORNA B. DELA CRUZ,
District In-charge, Echague West District

FREDESVINDA C. CEPEREZ
Retired District Supervisor/Echague West District

AMERPHIL R. RUDIO EdD
Schools District Supervisor/Echague East District

EDMUNDO B. CAMMAGAY
Education Program Supervisor II-ALS

JAY J. GALLEGOS
Education Program Supervisor-English

MARIETESS B. BAQUIRAN
Education Program Supervisor-Filipino

LAILA RUTH A. TAGUINOD
Education Program Supervisor

ARTURO B. NANO, EdD
Division MTB-MLE Coordinator

EDNA P. ABUAN
Assistant Schools Division Superintendent

DANTE J. MARCELO, PhD, CESO VI
Assistant Schools Division Superintendent

FERNANDO A. TUNGPALAN
Education Program Supervisor

RODRIGO V. PASCUA, EdD
Chief Education Supervisor
Curriculum Implementation Division

JESSIE L. AMIN, CESO V
Schools Division Superintendent
Schools Division Office of Isabela
Consultant

REYNANTE Z. CALIGIRAN, PhD, CESO VI
OIC-Schools Division Superintendent

ADONIS C. CEPEREZ, EdD
OIC, Assistant Schools Division Superintendent
SDO Cauayan City

MADLYN L. MACALLING, PhD, CESO VI
Assistant Schools Division Superintendent
Offcer In-Charge
Office of the Schools Division Superintendent

ACKNOWLEDGEMENT
MARILYN S. LUZANO, PhD
Director Extension Services, ISU Roxas

MARK JHON R. PREZTOZA, MAED
Researcher Yogad Language, Quirino National High School

JUN-JUN R. RAMOS, MAED
Researcher Yogad Language,
Rizal Comprehensive National High school

LUCENA D. COLOBONG
Master Teacher 1, Echague National High School

RODOLFO B. ACOSTA JR.
Indigenous Peoples Municipal Representative

LOUIE C. SIMBI
Municipal Cultural and Tourism Office

JOSEPH MATTHEW P. ALINDADA
Echague Municipal Administrator

HON. FRANCIS FAUSTINO A. DY
Echague Municipal Mayor

EARVIN CHRISTIAN T. PELAGIO
Senior Language Researcher II

Also, to the following people who are present and extended their support during the finalization of the Yogad Orthography: Rolando Isabelo S. Ozo Jr., Conchita M. Ancheta, Manny Cabanilla, Sonny S. Nicolas, Merilyn M. Oliveros, Darwin Mangunay, Rogelio P. Candelaria, Lilibeth P. Vite, Perlita S. Alombro, Jesus G. Salvador

And to the following IPED Implementing Schools' Teachers:

ANNAFUNAN ELEMENTARY SCHOOL
NARCISO D. ACOSTA (Head Teacher III), Lovely May R. Ludovice, Marites B. Dela Cruz, Shela Adora M. Gumpal, Jeanne E. Turingan, Maribel G. Balicnang, Judy B. Bagguatan, Hely C. Ibarra, Nora T. Simeon, Rubina F. Ozo, Alona T. Lumot, Nora P. Batarao, Melanie B. Reyes, Lorna B. Gaffud, Philip John A. Reyes

CARULAY ELEMENTARY SCHOOL
PEDRITO V. BINALAY (Principal 1), Jakilou B. Gurango, Mercedita A. Elegado, Mary Jane M. Ancheta, Michelle T. Sales, Wilma C. Bagguatan, Gemma G. Balabas, Kathlyn Faith C. Pablo, Melita A. Rivera

STO. DOMINGO ELEMENTARY SCHOOL
BARBARA G. ABAT (Principal 1), Joanne Claravall, Juvy B. Dumaliang, Gertrudes Capicio, Rosa A. Gumpal, Geraldine Ramel, Jocelyn Taguiam, Asuncion Medina, Antonette Panganiban, Florencia Mangantulao, Paz Andres, Visitacion Panaga, Magdalena Babaran, Marichelle Viduya, Teresita Tolentino, Ernesto Gumpal

SINABBARAN ELEMENTARY SCHOOL
REYNALDO A. PARTIDO (Principal 2), Sheryl Joy F. Saet, Marichue E. Binoya, Jaymalyne H. Cadauan, Rhonalyn P. Calimlim, Noemi C. Ureta, Eliza S. Panaga, Jodalyn L. Bartolome, Jennifer P. Timbang, Rosemarie Reyes

DUGAYONG ELEMENTARY SCHOOL
JOSEPHINE B. BASCO (Teacher In-charge), Milagros G. Dumaliang, Joyce C. Mata, Ruby A. Ballad

DAMMANG MALITAO ELEMENTARY SCHOOL
CONCHITA M ANCHETA (Principal 1), Isabelita E. Coma, Cristina Aleli P. Danzalan, Sheryl U. Padilla, Ronalyn D. Ballad, Nita D. Ualat, Roselyn M. Taccabban, Linalyn T. Miguel, Cenon C Panganiban, Percy J. Saet, Menchie M. Gumarac

MALITAO ELEMENTARY SCHOOL
JESUS G. SALVADOR (Principal 1), ANAJROY S. COSME, JANETTE U. GAFFUD, Mary Ann c. Dumon, Perlita M. Rivera, Lyra Camille R. Ramos, Erwin B. Panganiban, Melanio C. Cosme

DAMMANG EAST ELEMENTARY SCHOOL
PERLITA S. ALOMBRO (Principal 1), Kathlene Joy J. Saet, Gener T. Antonio, Joan Carolyn U. Calderon, Nora C. Tamani, Marrian Caelin A. Gannaban, Annabel C. Gammad, Sigrid I. Ballesteros, Joana R. Taccaban

KOMISYON SA WIKANG FILIPINO

Gusaling Watson, 1610 Kalye J. P. Laurel
San Miguel, 1005 Maynila

Tel. (02) 899-606-70

www.facebook.com/komfilgov

komisjonsawika@gmail.com

www.kwf.gov.ph

